

Mehmet Can: Krikor Zohrab'ın son yolculuğu

Posted on 19/03/2017

1908'de 2.Meşrutiyet gerçekleştiğinde Osmanlı'da yaşayan bir çok halk için eşitlik, özgürlük ve kardeşlik düşünceleri imparatorluğun dört bir yanını sararak, imparatorlukta toplumsal ilerleme ve heyecan açısından yeni bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu özgürlük ortamında millet-i sadıka yani sadık millet olarak anılan Ermeni halkı da bir takım kazanımlar elde etmişti ve Ermenilerin de bazı hakları iade edilmişti. Müslüman teba ile müslüman olmayan tebaa arasında vergilerin eşitlenmesi, eşit şekilde halkların vergi vermesi, illegal örgütlerin silah bırakarak 2. Meşrutiyet döneminde yeni hükümeti tanımaları gibi gelişmeler Osmanlı'da halkların kardeşleşmesi açısından olumlu sayılabilecek gelişmelerdi. Ermeni yazar, mühendis, hukukçu, siyasetçi Krikor Zohrab da 1908'den sonra yapılan ilk seçimlerde Osmanlı Meclis-i Mebusan'a girerek üç dönem üst üste İstanbul mebusluğu yaptı.

Krikor Zohrab 26 Haziran 1861'de İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Mahrukyan, Tarkmançats ve Katolik Lusaraviçyan Ermeni Mühendislik Bölümünden yol ve köprü mühendisi olarak mezun oldu. Daha sonra siyasi ve politik bilincinin yavaş yavaş olgunlaşması ile birlikte Vatan Gazetesi'nde yazılar yazmaya başladı. Osmanlı'nın ve Ermeni basınının en önemli yayınlarından haftalık Masis (Ağrı Dağı) gazetesini çıkaranlar arasında yer aldı.

Ermeni halkı özellikle Osmanlı entelektüeli dendiği zaman ilk akla gelen halklardan biridir. Osmanlı'da

Armanegan ile başlayan örgütlenme süreçleri zaman içerisinde diğer partileşme denemeleri ile devam etmiştir. Bu durum üretim süreçlerinde etkin halklardan olan Ermeniler arasında Krikor Zohrab gibi, Osmanlı ve Ermeni siyasetine önemli katkıları olmuş olan entelektüellerin ve siyaset adamlarının da yetişmesinde belirleyici olmuştur. Krikor Zohrab tek yönlü bir insan değildi; siyasetçi kimliğinin yanında aynı zamanda bir edebiyatçıydı da. Roman, şiir, eleştiri, makale ve kısa öyküler yazan kendi dönemini aşan özelliklere sahip bir düşün insanıydı. Şiirleri, romanları tıpkı kendi döneminin Rus edebiyatçıları gibi safını ezilenden yana tutmuş, cumhuriyet aydınları ve romancıları gibi egemenlere methiyeler, övgüler düzmemiş kalemi ezilenler için yazmıştı. Öykülerinin, romanlarının kahramanları hizmetçiler, işçiler, köylüler yani ezilen toplumsal sınıflardı.

Onun romanlarında egemen sınıflar kahraman olamazdı. Zohrab, Osmanlılık temelinde kapsayıcı bir siyasetin temsilcisi yine bunun yanında bu kapsayıcılığın olabilmesi içinde Osmanlı modernleşmesini savunan bir kişiydi. Tek derdi Ermeni halkının sıkıntıları ve sorunları değildi, onun derdi Osmanlı'nın bütün haklarının sorunlarını dile getiren bir siyasetti. 31 Temmuz 1908'de, Taksim Belediye Bahçesinde binlerce insana karşı yaptığı şu konuşmada söylediği şu sözler bunu destekler niteliktedir: "Ey Hür Osmanlılar, Hür

vatandaşlar, Dinimiz muhtelif, mezhebimiz birdir. Hepimiz hürriyet mezhepdaşlarıyız. “

Onun siyasi kimliği, ırkçılığı ve despotluğu bünyesinde barındırmayan bugün için bile acil olarak ihtiyaç duyduğumuz, özlemini çektiğimiz mesajlardı. “Ben sosyalistim, inanmış bir sosyalistim. Sosyalist ne hayduttur ne de terörist. “sözlerini, ölüm yolculuğuna çıkarıldığı 1915 yılında, sözde yargılanmak amacıyla oradan oraya dolaştırıldığı zaman söylemişti Krikor Zohrab. Osmanlının çok sesli yapısını savunanlardandı, bu savunuyu onun sosyalist kimliğinden ileri gelmekteydi. Bunun dışındaki yani halkları kapsama dışında tutacak çoğulcuğu esas almayan bir modernleşme projesinin Osmanlı halklarının sonu olacağını biliyordu. Bundan dolayı bütün amacı ve çabası herkesi kapsayan, özellikle Osmanlı yoksul halkını dışarıda bırakmayan bir Osmanlı modernleşme projesi savunucusuydu. Kısa süre sonra Krikor Zohrab’ın 1908 ile ortaya çıkan umutları yitmeye başladı. İttihat ve Terakki’nin iktidar ortakları tarafından, başta çoğulculuğu esas alan Krikor Zohrab’ın savunduğu Osmanlı modernleşmesi projesi ve hayalleri ortadan kaldırıldı. Günümüze kadar gelen bir siyasi ve politik krizin temelleri atıldı. Bu sürecin bedellerini Kürt halkı başta olmak üzere bir çok ezilen kesim günümüzde dahi ödemektedir.

24 Nisan 1915 tarihli bir gecede 250 Ermeni aydın tutuklanarak Çankırı ve Ayaş’a tehcir edildi. Bu aydınların içinde Krikor Zohrab’da vardı. Krikor Zohrab bu kafiye dahil edilmeden önce, kendisini bu kafiye dahil edenler ile Pera’da yani günümüzdeki Beyoğlu’nda aynı masada oturmaktaydı. ‘1915 Bir Ölüm Yolculuğu, Krikor Zohrab (Pencere yayınları)’ kitabının yazarı Nesim Ovadya İzrail, adı geçen kitapta Zohrab’ın tutuklandığı geceyi şöyle anlatıyor; “2 Haziran Çarşamba gece Cercle d’Orient kulübünde Talat Paşa ve Halit Bey ile kağıt oynamış, oyun gece yarısına kadar devam etmiştir. Zohrab efendi gitmek için ayağa kalktığı sırada Talat Paşa da kalkmış ve Ermeni mebusa yaklaşarak yanağından öpmüştür...”

Bu öpücük bir veda ve ölüm öpücüğüydü. Talat Paşa iki gün önce her iki Ermeni vekilin tutuklanması emrini veren kararnameyinizalamıştı. Krikor Zohrab İttihatçı askerler

tarafından tutuklandıktan sonra Diyarbakır'a doğru yola çıkarılmıştır, yani ölüm yolculuğuna. Urfa yakınlarında çeteler tarafından Krikor Zohrab'ın yolu kesilerek, yine İttihatçılara bağlı çeteler tarafından, askerlerin elinden alınıp katledilmiştir.

Krikor Zohrab, İttihatçıların tekçiliğe dayanan projesinde, tıpkı izlediği politikalarda çoğulcuğu esas alan Paramaz gibi, yeri olmayan siyasetçi ve düşün insanlarından biriydi. İttihatçılar için Zohrab'ın sürgünde veya hapiste olması yani hayatta olması, ilerde tekrar sorun çıkarabilecek birinin varlığını sürdürmesi anlamına geliyordu. İlk olarak Ermeni entelektüellerin toparlanıp katledilmesi hemen sonrasında ise Ermeni halkının ortadan kaldırılması İttihatçıların projesinin zaman içerisindeki kilometre taşlarıydı. Krikor Zohrab da bu entelektüellerden biriydi ve bu toprakların yetiştirdiği, bu toprakları aşan ve bu topraklara sığmayan bedelini de canı ile ödeyen bir insandı. Tutuklandıktan sonra bu yolculuğun ölüm ile biteceğini bilecek kadar öngörüye sahip biriydi. Eşi Klara'ya yazdığı şu dizeler esasında bir nevi son sözleri idi ve durumun vehametini anlatıyordu.

“Sevgilim bir tanem, artık bizim için son perde başlıyor. Daha fazla gücüm kalmadı. Sağ kalmasam, çocuklarıma son öğüdüm şu ki daima birbirlerini sevsinler, sana tapsınlar ve kalbimi acıtmasınlar ve beni de hatırlasınlar.”

Kaynak: marksist.org